

Cas 2. La Base: finances solidàries en clau feminista

Descripció de la pràctica educativa i context:

EXPLICACIÓ DE L'ACTIVITAT:

Aquest projecte es desenvolupa entre dues entitats argentines, La Base des d'un punt de vista formador i educacional, i per l'altre, la Cooperativa 3 de Agosto que es posiciona com educand. Tot això, en el marc de l'acompanyament per sol·licitar el projecte REDECO (Programa de reactivación y desarrollo productivo cooperativo)¹.

El cas educatiu analitzat consisteix en el procés on, La Base capacita cooperatives -en aquest cas, 3 de Agosto- a través d'ajuda tècnica a les cooperatives per poder sol·licitar el projecte REDECO, que consisteix en un subsidi estatal no reemborsable, per l'adquisició de matèria primera i màquines de producció. És a dir, ensenya finances solidàries a partir d'ajudar a sol·licitar i després complir els requisits, o com La Base anomena, a partir de la capacitació de les cooperatives. És en aquest procés, que informalment s'ensenyen les finances solidàries, a partir d'una educació transformadora, perquè es fa d'una forma horitzontal, amb una confiança construïda prèviament i amb un aprenentatge experiencial. L'educand és un subjecte actiu en el procés educatiu i se li transmet l'ètica de finances solidàries a través de la pràctica. Aquesta ètica està molt en la línia dels valors de la justícia global. Per tot això, considerem aquest cas una bona pràctica educativa en finances ètiques, però per entendre-ho més detalladament, a continuació explicarem el context, i analitzarem el cas.

CONTEXT EDUCATIU	
Ubicació	Buenos Aires, Argentina
Modalitat	Semipresencial, educació no formal/estructurada en format d'acompanyament
Temps	1 any
Espai educatiu	La Base

¹ Per a més informació, consultar: [Boletín Oficial de la República Argentina](#)

Docent/formadora	Leila Litman, doctora en Antropologia.
Assistència dels educands/persones que reben la formació	Representants de 8 cooperatives, una d'elles Cooperativa 3 de Agosto: Viviana i una companya.
Perfil de l'educand	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Persones representants de les cooperatives, entre 30 i 50 anys, majoria homes, però també hi havia dones. ❖ Els representants de les cooperatives eren persones que ocupaven càrrecs de direcció, administratiu o de gestió. ❖ Persones d'Argentina. ❖ La Cooperativa 3 de Agosto són treballadores de l'àmbit de disseny gràfic, que han recuperat la seva empresa després de la fallida. Han conformat una cooperativa per continuar treballant. ❖ 4 homes i 3 dones de 40 anys.
Idioma de la formació	Castellà

La Base

La Base és una entitat de finances solidàries ubicada a Buenos Aires (Argentina) que es dedica a enfortir, dins de diversos eixos temàtics, a col·lectius de treballadors autogestionats. Empreses recuperades i cooperatives laborals són els perfils que reben aquest suport. En 18 anys, han acompanyat a prop de 500 experiències cooperatives. Una de les eines per a generar aquest acompanyament són les finances solidàries en clau feminista². És una entitat de finances ètiques que incorpora la capacitació/formació com una eina fonamental per al seu objectiu últim de promoure la recuperació de cooperatives autogestionades pels treballadors.

Aquest acompanyament pedagògic es dona en el marc del finançament de projectes, procés que es genera mà a mà, amb un intercanvi i amb un vincle de confiança entre les parts, el qual funciona com a garantia. Aquest eix, que és denominat com a “capacitacions” per part de La Base, es realitza mitjançant dinàmiques participatives i rescatant eines de l'educació popular¹⁸.

² Disponible en [La Base Argentina](#).

A Argentina hi ha poques entitats de finances solidàries, i entre elles no tenen molta xarxa, però si es relacionen amb entitats d'ESS de l'entorn. Tenen la intenció de “nuclear” amb altres organitzacions d'ESS aportant la seva especialitat de finances solidàries.

Cooperativa 3 de Agosto

És una cooperativa de treball, dedicada a la impremta. Va ser una empresa privada durant 35 anys, però durant la pandèmia va fer fallida, a partir d'aquí un grup de treballadors va decidir fer una cooperativa per continuar treballant. Aquest concepte es coneix a Argentina com “empresa recuperada”. Són set persones, tres dones i quatre homes. Durant el procés van tenir moltes dificultats burocràtiques, legals i de finançament. Llavors van conèixer a la Base, perquè estaven exclosos d'altres formes de finançament i La Base els va implicar i començar el procés d'acompanyament i apoderament de la cooperativa. La majoria dels socis treballadors tenen l'educació mínima obligatòria.

Projecte REDECO (Programa de reactivación y desarrollo productivo cooperativo)

Aquesta experiència es desenvolupa en un projecte que es va dur a terme entre 2021 i 2022, per sol·licitar un subsidi estatal no reemborsable, per l'adquisició de matèria primera i màquines de producció.

La Base formava part del subsidi com a un projecte més gran coordinat per la universitat -sent una mena de pont entre l'estat i les entitats que volien sol·licitar-ho-, ajudant les cooperatives a sol·licitar-ho per a matèria primera i màquines de producció, a partir de presentar els papers i complir els requisits.

Es desenvolupa un acompanyament pedagògic, per part de La Base, en el marc de l'aplicació de la Cooperativa “3 de Agosto” al projecte REDECOS, que és un subsidi estatal no reemborsable. En aquest procés, La Base i “3 de Agosto” han construït un vincle de treball horitzontal i d'aprenentatge col·lectiu d'economia amb criteris socials i ètics. Participen 7 cooperatives més.

Es van fer capacitacions generals a totes les cooperatives i després l'equip de la Base es dividia, cada persona feia l'acompanyament a dues cooperatives, en aquest cas la Leila acompanyava a 3 de Agosto i una altra. El subsidi es va rebre un any més tard, era per a matèria primera i màquines de producció. Van agafar cooperatives amb les quals ja tenien confiança i ja havien treballat amb elles. La Base en general treballa molt amb les

cooperatives que ja tenen confiança, per l'estil i la ètica de treballar que tenen.

Aquest projecte lluita contra l'exclusió financera de, en aquest cas, treballadors i treballadores que busquen, mitjançant l'autogestió i el cooperativisme, aconseguir finançament per continuar amb la seva feina. Llavors es fa servir una via alternativa des de les finances solidàries per a connectar el seu circuit financer amb l'acompanyament de La Base i l'Estat.

Context d'Argentina

Per a entendre de manera més completa i donar-li més valor encara a aquesta experiència, resulta transcendental considerar el context econòmic en el qual es troba Argentina (la investigació s'ha realitzat abans de les eleccions d'octubre de 2023, on va guanyar Javier Milei).

El país sud-americà es troba en un seguit de crisis econòmiques des dels anys 90' i ha crescut en els últims mesos, quan al febrer d'enguany la inflació va arribar als tres dígits (102,5%) per primera vegada en 32 anys³. També, la pobresa ha superat el 40% en radis urbans⁴. Això, a més, ha implicat una polarització política important que es tradueix en encara major incertesa per als més de 40 milions d'habitants.

En concret per aquest projecte, aquesta situació macroeconòmica afecta directament:

Se devalúa muy rápido el peso y hay muchos insumos y máquinas que están dolarizadas, por lo que ese monto a los 6 meses ya no les alcanzaba para comprar lo mismo que habían formulado -Leila, rol d'educadora, membre de La Base

Més puntualment, la situació d'exclusió financera -particularment l'accés a crèdit formal- s'ha convertit en una odissea tant per a particulars com per a col·lectius com a cooperatives. Així ho explica Leila:

El financiamiento desde las finanzas solidarias es súper importante para poder sostener y acompañar al sector porque no acceden a crédito bancario, las tasas de otros circuitos, digamos, no legales son usureras y cambiar un cheque en una 'cueva', como llamamos acá, como que todo eso es mucho más caro y por eso es como super

³ Per a més informació consultar: [Inflación del 100% y otras cifras que muestran la grave situación económica en Argentina.](#)

⁴ Per a més informació consultar: [En un año, alrededor de 1.2 millones más cayeron en la pobreza en Argentina.](#)

importante que puedan ser acompañados por el Estado y por organizaciones que brindamos financiamiento -Leila, rol d'educadora, membre de La Base

Llavors, en l'àmbit social, significatius sectors populars han convertit el descontentament en resistència. És aquí on, apareix l'economia social-popular com a eina de resistència. Un exemple clar d'això, és el format d'empreses recuperades, en el qual l'autogestió i el cooperativisme tenen un paper fonamental. Tal com comenta Viviana:

Imagínate en un contexto donde nos quedamos sin trabajo, sin laburo, para nada. Entonces, la única posible era la autogestión (...) podemos ser autosuficientes, pero no solos, sino en base a una red solidaria que se presenta... el entramado, es un entramado. -Viviana, educand

D'aquesta forma, es configura un context molt específic pel naixement d'alternatives financeres i el seu ensenyament.

ANÀLISI

Finances solidàries: capacitant empreses recuperades

En relació en com La Base ensenya i fa pedagogia de les finances solidàries, s'ha pogut veure que l'entitat ensenya les finances solidàries a partir de **capacitar cooperatives** de treball en temes d'administració, gestió i autogestió. La seva forma de treballar és **democratitzar l'accés al finançament**, cap a cooperatives i entitats que estan excloses de les finances hegemòniques, al mateix temps que es fa un **assessorament tècnic** en el procés d'acompanyament. A continuació, un fragment de la cooperativa 3 de Agosto, la qual s'ha capacitat amb La Base:

Y básicamente nosotros, o sea, no... No tendríamos acceso. Yo no creo que hubiéramos durado mucho si no teníamos esta calidad de asesoramiento. Veo en una cuestión solidaria desde un sindicato que te apoya como cooperativa porque estamos en un limbo. Somos una empresa pero no somos empresarios o sea en un momento empiezas a moverte como empresa, pero no tenés ni ese espíritu ni esa espalda. -Viviana, educand

En el fragment anterior es pot veure com La Base **treballa en l'economia real**, és a dir, amb grups que estan exclosos de l'economia hegemònica per raons econòmiques i socials, fent al mateix temps un **ensenyament transversal** de les finances solidàries, comunicant-ne l'existència i què significa a través de l'**economia social, solidària, popular i feminista**. Així, es busca veure el món d'una altra forma, donant el finançament, explicant en relació amb la realitat econòmica i social del país, mundial i adaptant-se a aquesta realitat, tal com es pot veure al següent paràgraf:

Claro, cuando todo estaba listo, ya se otorgaron los fondos. Creo que el contexto inflacionario influyó en que el monto inicial perdiera valor. Por lo tanto, es crucial considerar otras formas de apoyo, financiamiento y conocimientos para acceder a este tipo de financiamiento con valores distintos. Los valores neoliberales, en última instancia, hacen que sea más complicado para cada uno abrirse camino por sí mismo.

-Viviana, educand

La Base ensenya i **divulga la seva ètica amb la pràctica** i forma de treballar, contraposant-se al sistema capitalista i neoliberal actual el qual busca l'acumulació de capital (XES, 2018). Es posen **al servei del benestar humà**, fan una col·laboració amb les cooperatives, respectuosa i sentint totes les veus, és a dir, intentant tenir un **tracte equitatiu** (de Cruz, 2017). Això es pot veure a través d'un exemple, una forma de treballar que tenen és el moment d'omplir formularis per a l'administració o altres aspectes burocràtics, l'equip de La Base va a la cooperativa en qüestió, s'entrevista amb les persones i observa la seva forma de treballar, recollint dades qualitatives per a després omplir elles el formulari, amb unes dades quantitatives i amb un vocabulari tècnic, difícil a vegades de poder realitzar si no tens els coneixements i la pràctica. Amb aquest exemple, es pot veure com l'entitat intenta **ser de pont entre economia real** (Cavallito, Isonio i Meggiolaro, 2018) **i el sistema hegemònic**.

A més a més, seguint els principis de les finances solidàries, analitzen quina relació tenen les cooperatives a les quals fan l'acompanyament amb la comunitat, tenint en compte així el **compromís amb l'entorn**, com també ajudar perquè es creï xarxa dins l'economia social i solidària, al mateix temps que capacitar-les perquè siguin autosuficients.

Entonces, ahora podemos subsistir. Podemos ser autosuficientes, pero no solos, sino en base a la red de esta red solidaria que se presenta, el entramado... es un entramado. -Viviana, educand

Com a cloenda d'aquest apartat, comentar que es pot veure de forma clara la pedagogia i posicionament ètic que té La Base dins de l'economia social i solidària, seguint els principis de treball, equitat, cooperació i compromís amb l'entorn; però tenint en compte les necessitats de la realitat social del context (de Cruz, 2017). En relació als principis de les finances ètiques i solidàries es demostra clarament el principi d'implicació, de compromís i de transparència gràcies a la seva pàgina web, de participació impulsant un model organitzatiu igualitari a les cooperatives que capacita i de coherència (XES, 2018; Diner ètic, 2023). És a través de la seva forma de treballar i capacitar les cooperatives que ensenyen sobre la realitat de les finances ètiques en l'entorn, sent una eina política per a promoure la vida econòmica afí als valors personals i comunitaris de transformació social (de Cruz, 2017).

La Base és una entitat que **transforma la societat** i ajuda a altres cooperatives en aquest procés, estant al servei per a satisfer les necessitats de les persones, distribuir equitativament la riquesa generada (Gassiot, 2013).

Educació transformadora: creant confiança i entenent les necessitats dels educands

Tal com s'ha mencionat, es realitza un acompanyament pedagògic que no es limita només a aquest projecte, sinó que va més enllà. Es crea un vincle. Es construeix una **relació de caràcter horitzontal i de confiança**. S'assenten les dues parts i pensen juntes perquè fer-ho, quin és el destí i com fer inversió. Això comporta a la incorporació i nutrició d'aquest vincle de la complexitat d'experiències que ja porta l'educand.

Així, es destaca com existeix un reconeixement de l'**educand com subjecte actiu** que, mitjançant la seva experiència real, pot ser part efectiva de l'aprenentatge:

*Escuchar las voces de las y los otros, ¿no? Entonces, como que en todo lo que hacemos es para eso, es transversal. En algún punto formamos haciendo también ¿no? Escuchar a quienes tienen el conocimiento técnico y específico de cómo se manejan las máquinas (...) **Hay un conocimiento que se va construyendo en esa experiencia** -Leila, rol d'educadora, membre de La Base*

Sumat a l'explicació de la part formadora, des de l'educand també es percep aquesta dinàmica. A més d'una relació propera, horitzontal i personal, es relata un aprenentatge acompanyat i un aprenent fent:

Además, está la situación de aprendizaje en el camino. Tuvimos que aprender, jamás habíamos armado un proyecto. Nada en la secundaria... de cómo armar un proyecto
-Viviana, educanda

Amb això, es pot veure com hi ha un fort component d'**aprenentatge experiencial**, expressat en els quatre elements del concepte (Espinar i Viguera, 2020). Especialment respecte al reconeixement de les seves experiències vitals i l'assaig de noves eines que permetran solucionar aquestes dificultats (Espinar i Viguera, 2020); considerant la utilització de les finances solidàries i ESS com eina per **combatre l'exclusió financera i socioeconòmica**.

La informació obtinguda ens porta a tenir en consideració que La Base transmet la seva ètica de finances solidàries a través de la pràctica directament cap a la cooperativa. Al dia a dia es fomenta un esperit crític necessari per fer aquesta resistència. O, com assenyala l'educand Viviana un "espíritu movilizador". Aquest concepte ens porta a la idea que l'educand tingui un **enfocament crític-reflexiu**, mitjançant un procés de conscienciació (Freire, 2005).

Durant aquest procés, val a dir, es descriu que, en la pràctica, es desenvolupen instàncies col·lectives, dinàmiques d'intercanvi de coneixements i treball cooperatiu. A més a més, aquest acompanyament s'adapta a les necessitats de cada grup, constituint una dinàmica flexible. Aquestes característiques s'emmarquen en el concepte d'educació popular, formant **subjectes flexius amb consciència col·lectiva** (Muñoz i Montaner, 2022), tal com diu la Leila:

En ese intercambio y diálogo... partiendo de las ideas de lo que es la educación popular. No de que es uno el que sabe y el otro sólo aprende. Sino que hay como un conocimiento que se va construyendo en esa experiencia, como desde esa perspectiva.
-Leila, rol d'educadora, membre de La Base

Aleshores, La Base s'adapta als temps i ritmes de la cooperativa, hi ha un ensenyament acompanyat, **entenent les necessitats de l'educand**. Tot això, comprenent el context de treballadors/es i demostrant la presència de principis ètics en la formació mateixa com la personalització, empatia i solidaritat.

Justícia global i drets humans: perspectiva feminista transversal

La Base té un posicionament polític que s'apropa al pensament proposat per la justícia global i els drets humans, mitjançant el contingut i totes les seves activitats, dient obertament el seu

posicionament contra hegemònic i crítica al sistema, no treballen ni fan xarxa amb entitats en contra del seu posicionament crític. Les finances ètiques i solidàries contribueixen a la justícia global a través de la transformació de les relacions econòmiques i socials del sistema financer. Segueix els principis de la justícia global, és a dir, **transforma les relacions de poder** que es generen, mitjançant la redistribució dels béns i l'educació per a una ciutadania global.

Aposten per finançar les cooperatives encara que sigui arriscat per l'impacte que poden fer en ella i l'entorn, fent justícia així en molts aspectes, econòmic, social, qüestionant les relacions de poder, a favor dels drets humans.

Un eix molt important per a l'entitat és la **perspectiva feminista**, ja que hi treballa de forma transversal en tota l'organització i projectes que fa, tal com es pot veure a l'explicació de la seva pàgina web:

Somos una organización con más de 15 años de trayectoria que apoya los procesos de autogestión productiva desde una perspectiva feminista. Promovemos un modelo financiero innovador que pone en valor el trabajo y las personas que lo llevan adelante. - introducció de la pàgina web de La Base

Un exemple de la perspectiva feminista es pot veure en el cas on intenten fomentar l'ocupació femenina en espais molt masculinitzats dins de les cooperatives d'empreses recuperades. A més a més, al parlar amb Viviana de *3 de Agosto*, ella també explica que tenen en compte les cures en el procés de treball, ja que compaginen la cura de les criatures amb la feina, tenint també aquesta influència feminista en la seva forma de treballar.

Respecte a altres principis de la justícia global, La Base és un clar exemple de justícia econòmica i social, ja que **contribueix a accedir al crèdit bancari a entitats**, cooperatives que estiguin excloses del sistema hegemònic, sent les empreses recuperades un perfil molt present en la seva entitat. A més a més, fomenten i col·laboren en la creació de models de **governança assembleària i horitzontal**, i exclouen entitats que no tinguin aquest tipus de governança; encara que, venint d'empreses recuperades amb una lògica de governança diferent, el canvi no sempre sigui fàcil:

Nosotros trabajamos con cooperativas que la organización del trabajo es democrático. Osea, prácticamente no tienen una lógica de que uno elige todo, con esas cooperativas no trabajamos. Trabajamos con quienes pueden decidir sobre sus propias condiciones de trabajo. -Leila, rol d'educadora, membre de La Base

Altres aspectes que classifiquen la justícia global -i hem explicat anteriorment al marc teòric-, estan presents més o menys en el dia a dia de l'entitat, però amb menys intensitat, o almenys no s'ha vist en les entrevistes realitzades en la investigació i la informació de la pàgina web. Sí que, en relació amb el **medi ambient**, vam preguntar si era un aspecte que tenien en compte i van esmentar que l'impacte ambiental està present, però no és un excloent per treballar amb cooperatives. En aquest sentit, s'ha de tenir molt en compte el context, ja que en aquest les problemàtiques socials i la inseguretat econòmica és tal, que la justícia ambiental no es contempla com a eix imprescindible per treballar. En les entrevistes hem pogut veure que la **visió crítica del món i el sistema** està present, i hi ha una correlació en el discurs i visió d'aquest. Havent-hi una consciència de classe i relacions de poder presents en l'imaginari:

Desde mi experiencia, al ser hija de un obrero metalúrgico, y haber trabajado desde el '89, he vivido cada crisis. Cada una de ellas ha significado una degradación para el trabajador. Siempre parece que las cosas se complican para el trabajador común. - Viviana, educanda

En conclusió, tant La Base, com la cooperativa 3 de Agosto són exemples de portar l'ètica de la justícia global a la pràctica, entenent-ho al context, les necessitats i complexitats d'aquest. I en aquesta pràctica educativa informal s'acaba promovent l'enfocament crític, sobretot en la justícia econòmica, ja que aquest és l'espai on les finances solidàries es materialitzen:

Sí, claro. Hay situaciones de exclusión financiera, sobre todo en Argentina. Por diversas razones políticas o económicas, se ha desvirtuado un poco el sistema. Hay una corriente más comprensiva con las pequeñas empresas y el tejido social. Estamos tratando de sortear eso. - Viviana, educanda